

**JA TIL
SAMTYKKELOV**

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep.
0030 Oslo

Dato: 12.04.2023

Høring – NOU 2022: 21 Strafferettslig vern av den seksuelle selvbestemmelsesretten

Samtykkealliansen er et nettverk av organisasjoner som krever at Norges straffelov endres slik at den fastslår at seksuell omgang uten samtykke er voldtekt. Samtykkealliansen er partipolitisk uavhengig. De organisasjonene i alliansen som stiller seg bak dette høringsinnspillet står oppført på slutten av dette brevet.

Straffelovrådet har foretatt en grundig gjennomgang av straffelovens kapittel om seksuallovbrudd. Vi vil i dette høringsinnspillet først og fremst se nærmere på det straffebudet som handler om voldtekt, nåværende §291 i straffeloven. Vi vil også så vidt komme inn på straffebudet om seksuell omgang uten samtykke; nåværende §297 seksuell handling uten samtykke.

1. Kommentarer til straffelovrådets forslag til voldtektsbestemmelse

Straffelovrådet er tydelig på at dagens voldtektsbestemmelsen i straffeloven ikke går langt nok i å verne retten til seksuell selvbestemmelse.¹ Dette er en viktig og nødvendig erkjennelse.

Samtykkealliansen anerkjenner at forslaget vil føre til en utvidelse av selve voldtektsbestemmelsen, slik at noen flere tilfeller av voldtekt kan straffes som voldtekt enn det som er tilfelle i dag.

Straffelovrådet foreslår å innføre ny bokstav b i voldtektsbestemmelsen, som pålegger en person som ikke ønsker å ha seksuell omgang å vise sin manglende vilje i ord eller handling.

Den nye bestemmelsen som Straffelovrådet foreslår vil ikke bringe straffeloven i overensstemmelse med internasjonale menneskerettighetsstandarder, da den ikke legger mangel på et fritt gitt samtykke til grunn. Dette utdypes under punkt 5 der vi gjennomgår Norges forpliktelser etter internasjonal rett.

Videre presenteres to modeller for endring: «bare ja betyr ja» og «nei betyr nei». Straffelovrådet gir inntrykk av at disse to modellene ikke er så ulike.² Undertegnede organisasjoner i Samtykkealliansen er uenige i Straffelovrådets vurdering.

Etter vår forståelse er premissene som disse to modellene bygger på vidt forskjellige. Hvorvidt den ene eller andre modellen legges til grunn for straffelovens kapittel om seksuallovbrudd vil gi et vesentlig forskjellig utgangspunkt for den videre strafferettslige forfølgelsen av voldtekt. Det vil selvfølgelig kunne argumenteres for og mot begge modellene, men det er misvisende å antyde at det ikke har store praktiske konsekvenser å legge den ene eller den andre modellen til grunn. Vi viser til eksempler som faller utenfor under punkt 2.

¹ NOU 2022:21 Kap 23.3.1.

² NOU 2022:21 Kap 23.3.1.

Alle nordiske land som har endret sin voldtektslovgivning de senere årene (Island, Sverige, Danmark, Finland) har lagt en “bare ja er ja”-modell til grunn. Denne modellen bygger på en forståelse av retten til seksuell selvbestemmelse som tilsier at en person er *seksuelt utilgjengelig* inntil det er kommunisert et samtykke til sex eller en bekreftelse på frivillig deltagelse. Voldtekt defineres dermed som seksuell omgang der en av partene ikke har bekreftet fritt samtykke eller frivillig deltagelse.

Tysk straffelov legger derimot en “nei er nei”-modell til grunn. Denne modellen bygger på en forståelse av retten til seksuell selvbestemmelse som tilsier at en person er *seksuelt tilgjengelig* inntil det blir gitt uttrykk for en avvisning eller en motvilje. Tysk straffelov definerer dermed voldtekt som seksuell omgang mot en persons uttrykte vilje, med mindre den personen av ulike årsaker ikke har eller er fratatt muligheten til å uttrykke sin motvilje.

Europarådets overvåkingsorgan GREVIO som overser statenes implementering av Konvensjonen om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og i nære relasjoner (heretter Istanbulkonvensjonen) har gitt tydelig uttrykk for at voldtektsbestemmelsen i tysk straffelov ikke fullt ut er i overensstemmelse med den standarden som Istanbulkonvensjonen setter.³

Straffelovens bestemmelse om voldtekt har vært vurdert endret flere ganger de siste 25 årene. Justisdepartementet har tidligere vist til at en sterkere fremheving av samtykkekravet kan få den uheldige sidevirkning at det blir stilt strengere krav til offeret om å si fra at hun ikke vil, og dermed svekke voldtektsofferets rettsvern.⁴ I forbindelse med en senere helhetlig gjennomgang av straffeloven uttrykker Departementet en frykt for at innføringen av en samtykkebasert voldtektsbestemmelse vil kunne medføre økt fokus på, og bevisføring om, fornærmedes opptreden, herunder uttrykk for motstand, som vil kunne svekke vernet mot voldtekt eller gjøre prosessen mer belastende for fornærmede.⁵

Straffelovrådet foreslår likevel en utforming av et nytt straffebud basert på en “nei er nei”-modell som nettopp retter søkelys på hvorvidt den voldtektsutsatte har uttrykt motvilje mot den seksuelle omgangen. Dette bryter helt med Departementets gjentatte og prinsipielt begrunnede motstand mot å utforme straffelovens voldtektsbestemmelse slik at den fokuserer på den voldtektsutsattes adferd og uttrykte motvilje.

³ GREVIO Baseline report Germany October 2022 Article 252: “Moreover, GREVIO wishes to point to the fact that the conceptualisation of the new offences of rape and sexual assault as “sexual acts committed against the recognisable will of the victim” does not fully comply with the standard of criminalisation of all non-consensual sexual acts as required by Article 36, notably the requirement of its paragraph 2 that consent must be given voluntarily as the result of the person’s free will assessed in the context of the surrounding circumstances. This means, for example, that the wording of Article 177 of the German Criminal Code may not allow for prosecution in cases where the victim remains passive but does not consent. For the act to be punishable under German legislation, the victim must express her opposing will verbally or otherwise. This, in turn, means that criminal proceedings will focus on the actions of the victim rather than those of the accused, creating room for gender stereotypes and rape myths to resurface. As GREVIO has had occasion to note in previous reports, 266 research on the neurobiology of sexual trauma, conducted on victims of rape, shows that “freezing” (what is known as “tonic immobility”) is a common reaction by victims associated with subsequent post-traumatic stress disorder (PTSD) and severe depression.”

⁴ Ot.prp. nr. 28 (1999–2000) Kap 4.3.2.

⁵ Ot.prp.nr.22 (2008–2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning kap 7.5.1.

En “bare ja betyr ja”-modell retter derimot søkelys på hvorvidt og hvorfor gjerningspersonen har grunn til å tro at det var gitt et fritt samtykke til den seksuelle omgangen. Passivitet vil kun unntaksvis kunne regnes som samtykke etter en «ja betyr ja»-modell.

2. Passivitet og andre tilfeller som faller utenfor Straffelovrådets forslag

Straffelovrådet foreslår en voldtektsbestemmelse som sier at du er seksuelt tilgjengelig frem til du sier eller uttrykker et nei, og foreslår ikke en bestemmelse som uttrykker at du er seksuelt utilgjengelig frem til det foreligger et ja.

Straffelovrådet skriver:

- «Hovedårsaken til at Straffelovrådet ikke anbefaler å utforme et nytt straffalternativ etter modell fra det finske straffebudet er at Straffelovrådet mener at det å ha seksuell omgang med noen som ikke har gitt uttrykk for frivillighet ikke alltid er så klanderverdig at det bør rammes av bestemmelsen rettet mot de alvorligste krenkelsene av den seksuelle selvbestemmelsesretten.»⁶
- «Som utgangspunkt mener rådet at ansvar for å forebygge ufrivillig seksuell kontakt ikke bare påhviler den til enhver tid mest pågående parten. Å foreta seksuelle aktiviteter med eller overfor en person som velger å forholde seg passiv til tross for at vedkommende ikke ønsker den seksuelle kontakten er, slik rådet ser det, ikke så klanderverdig at det bør kriminaliseres som voldtekt».⁷
- «Rådet har som forklart prinsipielle innvendinger mot en slik utforming, [krav om samtykke/frivillighet] som handler om at Straffelovrådet mener at det ikke alltid er tilstrekkelig klanderverdig å ha seksuelle omgang med en som ikke har gitt uttrykk for et ønske om å delta»⁸

Samtykkealliansen har arbeidet for å utvide definisjonen av voldtekt, slik at flere tilfeller av voldtekt omfattes av loven, inkludert flere passivitetstilfeller. Ut ifra Straffelovrådets formuleringer i utredningen, ser det ut til at Straffelovrådet mener at de klanderverdige tilfellene av passivitet allerede omfattes av dagens bestemmelse i straffeloven § 291 b om ute av stand til å motsette seg handlingen. Dette er organisasjonene i Samtykkealliansen som har tilsluttet seg denne høringsuttalelsen uenig i.

Rådets forslag utvider og inkluderer noen få tilfeller der den voldtektsutsatte “fryser til” utover det som allerede omfattes i dag, og det gjelder: «Hvis en person tar et seksuelt initiativ overfor noen som ikke har signalisert seksuell interesse, kan for eksempel det at fornærmede stivner til, ser skremt ut [...] være klart forståelig.» Hvordan det henger sammen med uttalelsene fra Straffelovrådet som er gjengitt ovenfor, forblir uklart. Hytteeksempelet nedenfor viser også hvordan det kan være vanskelig å dra grensen i praksis, og hvordan dette etter vårt syn kan få urimelige utslag i praksis.

Vi vil gjennom de følgende tiltenkte eksemplene, som faller utenfor dagens voldtektsbestemmelse og straffelovrådets endringsforslag, vise hvorfor Straffelovrådets forslag ikke er godt nok.

⁶ NOU 2022: 21 s. 190

⁷ NOU 2022: 21 s. 151

⁸ NOU 2022: 21 s. 191

3.1. Passivitet

En kvinne som arbeider på en pub, går hjem etter stengetid, og en mann følger etter henne. Mannen er ruset, kraftig bygd og vesentlig større og sterkere enn kvinnen. Han sier «Jeg har sett på deg hele kvelden og vil ha deg». Mannen ber henne kle av seg og kvinnen gjør som hun får beskjed om. Kvinnen er passiv når mannen gjennomfører seksuell omgang med henne.⁹ I dette eksempelet foreligger verken «vold» eller «truende atferd». Situasjonen for kvinnen kan likevel oppleves svært skremmende. Samtidig blir grensedragning for et alternativ om at kvinnen ut fra frykt er «ute av stand» til å motsette seg verbalt vanskelig, og tilfellet oppfyller neppe vilkårene i dagens voldtektsbestemmelse i § 291. Mannen har heller ikke hatt sex med noen som har gitt uttrykk for at hun ikke vil gjennom ord eller handling, som er Straffelovrådets formulering.

Et annet eksempel:

Kvinne A er på jobbfest på en hyttetur. Hun har flørtet og kysset med en kollega B. Det begynner å bli sent og hun har ikke lyst å ligge med han. Hun går og legger seg på sitt eget rom på hytta og lukker døren. Idet hun går, sier hun høyt foran alle: "God natt! Nå må jeg legge meg. Jeg er så trøtt og sliten. Vi ses i morgen alle sammen". Hun våkner senere av at B legger seg bak henne. B ser i speilet på veggen at A åpner øynene og våkner (dermed er dette ikke en sovevoldtekt som er straffbart i dag). A kjenner kollegaen og de andre på hytteturen godt, så hun frykter egentlig ikke for et fysisk angrep dersom hun reagerer. Hun har ikke lyst til å ligge med kollegaen. Mange tanker fyker gjennom hodet hennes. Hun er sjokkert, hun vet ikke hvordan hun skal reagere og hun forholder seg passiv. Hun skylder på seg selv, for hun hadde jo flørtet med han tidligere på kvelden. Hvem vil kollegaene tro?

I debatten rundt lovforslaget som nå er på bordet må vi være tydelige på hva som er en voldtekt. Dersom vi er enig i at sex uten samtykke er voldtekt, er dette en voldtekt. Det er her klart seksuell omgang uten forutgående samtykke. Men B har ikke hatt sex med noen som har gitt uttrykk for at de ikke vil gjennom ord eller handling, og han har ikke brukt vold eller trusler. A er passiv.

Straffelovrådet mener at denne typen tilfeller, hvor kvinnen «velger» å være passiv, ikke er straffverdig nok til å være en voldtekt.¹⁰

Spørsmålet er hvilke holdninger og handlinger vi vil støtte og hvilke vi vil straffe. Burde A her takke seg selv når hun jo gjorde seg seksuell tilgjengelig ved å flørte og kysse med B tidligere på kvelden? Hva hvis hun visste at B måtte ha brutt seg inn på rommet fordi hun visste at hun hadde låst døren? Ville vi da akseptert at A forholdt seg passiv og at situasjonen er straffverdig nok til å være voldtekt? Hva hvis hun hadde gått til en hytte 5 minutter unna og så våknet av at B legger seg i sengen hennes?

3.2. Personforveksling

Kvinne A og mann B er kjærester og har fest i sitt hjem. En kompis av B, mann C, overnatter hos dem etter festen. Kvinne A legger seg i sengen med kjæresten sin B etter festen, og har samtykkende sex. Kvinnen sovner, og kjæresten går deretter ut av rommet for å smøre seg noe mat på kjøkkenet. Mens B er borte kommer C inn på soverommet, legger seg i sengen bak A, og utnytter at A vil tro det er kjæresten. A våkner av at en mann legger seg bak henne og initierer seksuell omgang. Hun går ut fra

⁹ NIMs Innspill til Straffelovrådet s. 23 <https://www.nhri.no/wp-content/uploads/2022/10/Innspill-til-Straffelovra%CC%8Adets-arbeid-med-a%CC%8A-gjennomga%CC%8A-straffelovens-kapittel-om-seksuallovbrudd-.pdf>

¹⁰ NOU 202.21, se punkt 27.5.6 på side 184

at det er kjæresten sin og deltar i noen minutter i mørket, før kjæresten kommer inn i rommet og hun innser at det er C hun har sex med.

Det er her klart seksuell omgang uten samtykke. Vi mener dette er en voldtekt som burde omfattes av voldtektsbestemmelsen. Men C har ikke hatt sex med noen som har gitt uttrykk for at de ikke vil gjennom ord eller handling. Dette tilfellet mener Straffelovrådet ikke er en voldtekt.¹¹

3.3. Ruspåvirkning

Straffelovrådet drar frem to konkrete eksempler under dette tema, som de mener ikke er straffverdig nok til å være voldtekt.¹²

Eksempel 1: En person skaffer seg seksuell omgang med en annen ved å gi den andre rusmidler uten at vedkommende vet om det, og deretter utnytter den andres vesentlige nedsatte forutsetninger til å motsette seg handlingen (som oppstod på grunn av rusen).

Eksempel 2: En person har på grunn av kraftig ruspåvirkning trukket seg tilbake fra en fest for å hvile ut rusen, og en annen følger etter henne og har seksuell omgang med vedkommende selv om personen knapt klarer å holde seg våken.¹³

Vi har her beskrevet situasjoner der det foretatt seksuell omgang med noen som ikke har deltatt frivillig, og det er klare brudd på den enkeltes rett til seksuell selvbestemmelse. Situasjonene utelukker samtykke, og er helt klart voldtekt.

For at vi skal komme videre i arbeidet med hva som er den beste formuleringen i ny straffelov, er det viktig at vi alle er enige om at disse konkrete eksemplene faktisk utgjør voldtekt og skal omfattes av ordlyden vi velger i straffeloven. Dette henger tett sammen med at skadefølgeprinsippet skal være utgangspunkt og grunnvilkår for kriminalisering i dagens straffelov. Prinsippet går ut på at atferd bør gjøres straffbar dersom den fører til skade eller fare for skade på interesser som bør vernes av samfunnet. De psykiske ettervirkningene av å bli utsatt for ufrivillig sex er ofte like alvorlige som tilfeller hvor det er brukt vold eller trusler. Nettopp derfor må tilfellene over omfattes av vår nye samtykkelov.¹⁴

4. Gjerningsbeskrivelsen av voldtekt

Samtykkealliansen ble startet for å samle organisasjoner som ønsker at den nye voldtektsbestemmelsen må sende et tydelig signal om at voldtekt ikke handler om en plikt til å si fra. Det skal være den initiativtakende part sitt ansvar å sikre at den andre part har samtykket og har lyst til seksuell omgang.

Organisasjonene som har tilsluttet seg denne høringsuttalelsen mener at gjerningsbeskrivelsen av hva en voldtekt er må endres. Med andre ord må teksten som beskriver hva som er kriminelt, og det

¹¹NOU 2022: 21 s.173-174

¹² NOU 2022: 21 s. 172

¹³ Straffelovrådet mener dette ikke er straffverdig nok for voldtekt, men skal være straffbart etter en egen ny bestemmelse i § 293 om seksuell utnyttelse, se NOU 2022:21 side 172.

¹⁴ Mer om skader etter voldtekt i nasjonale forskningsrapporter (1) [Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv - NKVTS](#) (2) [But were you drunk? Intoxication during sexual assault in Norway - PMC \(nih.gov\)](#) (3) [Rape: A Hazard to Health på iBok.no](#). Ellers også en relevant sak på NRK 13/2/2023 [Anna føler at hun ikke blir trodd – politiet henlegger seks av ti voldtektssaker – NRK Rogaland – Lokale nyheter, TV og radio](#)

politiet og påtalemyndighetene skal bevise, endres. Det er ikke tilstrekkelig å sette inn en ny bokstav b) med et nytt eksempel på et tilfelle som utelukker samtykke, slik Straffelovrådet foreslår. Dette er bare å tilføye et nytt eksempel på hvordan offeret må gjøre motstand.

I Danmark er gjerningsbeskrivelsen for voldtekt: «den, der har samleje med en person, der ikke har samtykket heri.» I Norge har motstanden mot en «samtykkelov» i stor grad omhandlet å innta ordet samtykke i loven, slik som i Danmark.¹⁵

Organisasjonene i Samtykkealliansen som er tilsluttet denne høringsuttalelsen mener at voldtektsbestemmelsen må ta utgangspunkt i en ordlyd som ligger tettere opp til en «ja betyr ja»-modell.

Å bygge en voldtektsbestemmelse på retten til personlig integritet og vern av den seksuelle selvbestemmelse innebærer at den som tar initiativ til seksuell omgang har ansvaret for å forsikre seg at den andre ønsker å delta. Da vil det i utgangspunktet ikke være nok at den andre «ikke sa ifra» om at den seksuelle omgangen var uønsket. En bedre løsning er at det stilles krav om at den andre part på en eller annen måte skal uttrykt samtykke eller bekreftet frivillig deltagelse for å oppstarte eller inngå seksuell omgang.

Det er viktig å understreke at et samtykke og frivillighet kan komme til uttrykk på mange ulike måter. Det kan eksempelvis være uttrykt verbalt, gjennom handling eller på andre måter. I våre naboland er det i lovforarbeidene beskrevet hvordan et samtykke kan uttrykkes. Det må likevel tas i betraktning at omstendighetene rundt kan utelukke frivillighet selv om personen deltar aktivt, for eksempel i situasjoner der det er brukt trusler eller tvang, eller i en truende/farlig situasjon uten direkte trusler.

Et eksempel på utforming av en ny voldtektsbestemmelse kan være at første setning definerer hva en voldtekt er, med utgangspunkt i manglende frivillighet / samtykke. Deretter kunne loven hatt et avsnitt, eller bokstaver, som opplistet ulike beskrivende situasjoner som utelukker samtykke og ulike straffeskjerpene momenter.

Et eksempel på alternativ lovutforming kan være slik:

§ 294 Voldtekt: Seksuell omgang uten samtykke

Med fengsel inntil 10 år straffes den som har seksuell omgang med noen som ikke i ord eller handling gir uttrykk for å ville det.

Foreligger omstendigheter som nevnt i dette ledd, vil den seksuelle omgangen alltid være foretatt med noen som ikke vil det. Dette gjelder dersom personen:

- a. skaffer seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd,*
- b. har seksuell omgang med noen som er ute av stand til å motsette seg handlingen,*
- c. ved vold eller truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre handlinger som svarer til seksuell omgang med seg selv., eller*
- d. har seksuell omgang med noen som ikke vil det, og som ut i fra den konkrete situasjonen og omstendighetene likevel deltar aktivt.*

¹⁵ Vi mener at mye av motstanden er overdrevet, og at motforestillingene kunne vært forhindrede med et nytt avsnitt i loven med vurderingsmomenter og samtykkeutelukkende omstendigheter, samt utfyllende forarbeider med praktiske eksempler på nedre grenser. Ordet «samtykke» har også vært brukt i alle år i bestemmelsen om seksuell handling uten samtykke i straffeloven § 297.

Første setning bygger på Straffelovrådets alternative forslag til formulering.¹⁶ Hensikten med en bokstav d. er å sikre at loven omfatter tilfeller hvor det er en truende situasjon, og offeret gjør som hen får beskjed om, fordi personen ikke har noen alternativer. Hensikten er å omfatte tilfeller der personen “i ord eller handling gir uttrykk for å ville” ha seksuell omgang. Et eksempel: En ung kvinne A er svært ruset og blir båret inn i en campingvogn langt ute i skogen av voksne menn, B og C. Hun gjør som hun får beskjed om og deltar i den seksuelle omgangen for at ikke situasjonen skal eskalere. Hun har ikke fått konkrete trusler av mennene, men de har båret henne inn som en potetsekk over skulderen fra taxien til campingvognen fordi hun er så ruset at hun ikke kan gå eller holde hodet oppe. Hun er klar i hodet og kan snakke. Hun vet at hun ikke har noe sted å rømme til, det vil ta lang tid før noen når stedet de er om hun ringer noen, og ingen vil høre henne om hun skriker.

Vi ber Departementet utrede en alternativ ordlyd, som hensyntar momentene og hensynene ovenfor.

4.1. «Voldtekt» må inngå i overskrift

Helt sentralt er at ordet «voldtekt» inngår i overskrift eller teksten i bestemmelsen. En samtykkelov innebærer at seksuell omgang uten samtykke er forbudt og definert som voldtekt. Det fremgår klart av Straffelovrådets mandat at det er *voldtekts*bestemmelsen og definisjonen av *voldtekt* Norge har fått kritikk for. I mandatet vises det også til at det er i bestemmelsene om *voldtekt* det har skjedd en utvikling i andre land. Det fremgår også av Hurdalsplattformen at Regjeringen skal legge frem et forslag hvor «ordlyden [i straffeloven] speglar at seksuell omgang utan samtykke er forbydd og definert som valdtekt» (vår understreking). Samtykkealliansen er sterkt uenig med Straffelovrådets forslag om å fjerne ordet «voldtekt» i overskriften. Vi ber om at ordet «voldtekt» fremgår av overskriften eller ordlyden i gjerningsbeskrivelsen i den nye bestemmelsen om voldtekt i straffeloven.

5. Norges forpliktelser etter internasjonal rett

Internasjonale menneskerettighetsstandarder som Norge har forpliktet seg til å følge fastslår at voldtekt skal defineres som seksuell omgang uten fritt samtykke. Samtykke kan ikke forutsettes - det må gis frivillig og som et uttrykk for personens frie vilje.¹⁷

De mest sentrale menneskerettighetskonvensjoner med hensyn til temaet er Europarådets Konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (heretter Istanbulkonvensjonen), samt FNs Konvensjon om å avskaffe alle former for diskriminering av kvinner (heretter Kvinnekonvensjonen).

¹⁶ Se NOU 2022: 21 punkt 27.6.4.

¹⁷ Istanbul Convention Article 36 lita 2: “Consent **must be given voluntarily** as the result of the person’s free will assessed in the context of the surrounding circumstances.” Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW) General Recommendation 35 Article 26 (e): “Ensure that sexual assault, including rape, is characterized as a crime against the right to personal security and physical, sexual and psychological integrity and that the definition of sexual crimes, including marital and acquaintance or date rape, is **based on the lack of freely given consent** and takes into account coercive circumstance. Også rapporten om voldtekt fra FNs Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Dubravka Šimonović, A/HRC/47/26 fastslår i artikkel 85 (a): “States must specify that **consent must be given freely, as a result of the person’s free will**, assessed in the context of the surrounding circumstances. Intercourse without consent should be criminalized as rape in all definitions.

5.1 FNs kvinnekonvensjon og FNs kvinnekomité's anbefalinger til Norge

FNs kvinnekomité utdyper i Generell Anbefaling nr 35 statenes forpliktelser til å bekjempe alle former for kjønnsbasert vold mot jenter og kvinner.¹⁸ Her har Kvinnekomiteen en tydelig anbefaling i artikkel 29 (e) når det gjelder kriminalisering av seksuelle overgrep, inkludert voldtekt:

“Ensure that sexual assault, including rape is characterised as a crime against women’s right to personal security and their physical, sexual and psychological integrity. Ensure that the definition of sexual crimes, including marital and acquaintance/date rape is based on lack of freely given consent, and takes account of coercive circumstances.”

Etter Kvinnekomiteens gjennomgang av Norges implementering av Kvinnekonvensjonen i 2017 kom Kvinnekomiteen med følgende anbefaling til norske myndigheter:

“Adopt a legal definition of rape in the Penal Code that places lack of free consent at its centre, in line with the Committee’s general recommendation No. 35, Vertido v. the Philippines (CEDAW/C/46/D/18/2008) and the State party’s obligations under the Istanbul Convention.”¹⁹

FNs Kvinnekomité hadde sin siste gjennomgang av Norge i februar 2023.²⁰ Her gjentok Komiteen sin anbefaling til norske myndigheter: “Align the definition of rape with international standards basing it on the lack of consent rather than use of force or threat;”²¹

5.2 Istanbulkonvensjonen og GREVIOs anbefalinger til Norge

Artikkel 36 i Istanbulkonvensjonen fastslår:

Parties shall take the necessary legislative or other measures to ensure that the following intentional conducts are criminalized:

(a) engaging in non-consensual vaginal, anal or oral penetration of a sexual nature of the body of another person with any bodily part or object;

Artikkel 36 punkt 2 utdyper forståelsen av samtykke:

Consent must be given voluntarily as the result of the person’s free will assessed in the context of the surrounding circumstances.

Den forklarende rapporten til Istanbulkonvensjonen presiserer at den strafferettslige forfølgelsen av voldtekt og andre seksuelle overgrep forutsetter en kontekstsensitiv vurdering av bevisene for å fastslå fra sak til sak om offeret fritt har samtykket til den seksuelle handlingen som er gjennomført. En slik bevisvurdering må anerkjenne det brede spekteret av atferdsmessige reaksjoner på seksuell vold og voldtekt som overgrepsutsatte kan uttrykke. Det er også viktig at den strafferettslige

¹⁸UN women’s rights co CEDAW/C/GC/35 General recommendation No. 35 on gender-based violence against women, updating general recommendation No. 19. FNs kvinnekomité (CEDAW) slår fast Generell Anbefaling nr. 35 om vold mot kvinner at kjønnsbasert vold er å regne som en form for diskriminering etter konvensjonen artikkel 1, og er derfor relevant for alle bestemmelser i konvensjonen.

¹⁹ CEDAW/C/NOR/CO/9: Concluding observations on the ninth periodic report of Norway 2017 Article 25 (f)

²⁰ CEDAW Press Release: UN women’s rights committee’s findings on Bahrain, Costa Rica, Georgia, Hungary, Mauritania, Norway, Slovenia and Tunisia, 28 February 2023

²¹Concluding observations on the tenth periodic report of Norway 2023 Article 31 (c)

forfølgelsen av voldtekt ikke er påvirket av kjønnsstereotyper og myter om kvinners og menns seksualitet.²²

Europarådets Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence (heretter GREVIO) overvåker statenes implementering av Istanbulkonvensjonen.

I sin første rapport av Norges implementering av Istanbulkonvensjonen som ble offentliggjort i november 2022 slår GREVIO fast:

*On the basis of the above, GREVIO notes with concern that neither the offence of rape (Section 292) nor the additional sexual offences are based exclusively on the lack of consent (with the exception of Section 297), which is the central element of the way the Istanbul Convention frames sexual violence.[...] The consequence is that not all forms of sexual violence are criminalised in Norway, as required by the convention.*²³

GREVIO kommer med en sterk og tydelig oppfordring til norske myndigheter om å endre straffelovgivningen om seksuell vold og voldtekt for å sikre at bestemmelsene er godt forankret i mangel på fritt samtykke, slik Istanbulkonvensjonen artikkel 36 krever:

*“GREVIO urges the Norwegian authorities to amend the criminal legislation on sexual violence and rape to ensure that provisions are firmly rooted in the lack of freely given consent as required by Article 36, paragraph 1, of the Istanbul Convention”.*²⁴

Etter Samtykkealliansens synspunkt tilsier GREVIOs tydelige anbefaling til norske og tyske²⁵ myndigheter at Straffelovrådets forslag til ny voldtektsbestemmelse, hvor det inntas en ny bokstav b) som krever at offeret må gi uttrykk for et nei i ord eller handling, ikke oppfyller de menneskerettslige forpliktelsene som ligger i Istanbulkonvensjonen. Problemet med å liste opp situasjoner som utelukker samtykke er at modellen ikke omfatter situasjoner av seksuell omgang uten samtykke som ikke passer under en av de opplistede eksemplene.

6. Konsekvens av innsnevring av § 297 seksuell handling uten samtykke

Etter nåværende bestemmelse om seksuell handling uten samtykke er det straffbart å foreta seksuelle handlinger med noen som ikke har samtykket i det.²⁶ Straffelovrådet ønsker å endre bestemmelsen til å straffe den som berører noen på en seksuelt krenkende måte.²⁷

Regelen i Straffeloven § 297 om seksuell handling uten samtykke har fram til nå fungert som en sikkerhetsventil når straffelovens bestemmelser mot voldtekt har vært mangelfullt. Den har vært lite brukt, men har gjort at Norge i det minste kan si at alle former for seksuell handling og seksuell omgang uten samtykke er kriminalisert, selv om det ikke har vært definert som voldtekt. Dersom det gjøres endringer i denne bestemmelsen, samtidig som voldtektsbestemmelsen ikke omfatter all seksuell omgang uten samtykke, risikerer vi at Norge bryter Istanbulkonvensjonen.

²² Explanatory Report to the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Article 192.

²³ GREVIO Baseline Evaluation Report Norway November 2022 Article 185

²⁴ GREVIO Baseline Evaluation Report Norway November 2022 Article 190

²⁵ GREVIO Baseline report Germany October 2022 Article 252, ref footnote 3.

²⁶ Straffeloven § 297. Les mer om bestemmelsen og utfordringene med dagens § 297 på [samtykkelov.no](https://samtykkelov.no/sporsmal-og-svar): <https://samtykkelov.no/sporsmal-og-svar>

²⁷ NOU 2022: 21 , kapittel 25

Vi ber Departementet se nøye på konsekvensene en eventuell innsnevring av § 297 vil medføre. Vi støtter imidlertid Straffelovrådets forslag om å øke strafferammen for overtredelser av seksuelle handlinger uten samtykke. Dette innebærer også en lengre foreldelsesfrist.

7. Avsluttende merknader

Organisasjonene i Samtykkealliansen som har tilsluttet seg denne høringsuttalelsen er positive til at Straffelovrådets forslag vil utvide selve voldtektsbestemmelsen, slik at noen flere tilfeller enn i dag vil regnes som voldtekt. Vi mener likevel ikke dette er tilstrekkelig. Definisjonen av hva en voldtekt er må endres, og legges tettere til "ja er ja"-modell og standarden som Istanbulkonvensjonen setter. Voldtektsbestemmelsen som Sverige, Danmark, Island og Finland har valgt, tydeliggjør i større grad den aktive parts ansvar. Finland har vedtatt en samtykkelov som har tatt hensyn til kritikken som er kommet mot den svenske og danske modellen.²⁸

Vi mener at flere tilfeller av voldtekt må omfattes av straffelovens voldtektsbestemmelse, både for at Norge skal oppfylle sine internasjonale forpliktelser, men også for å gi best mulig vern til den som utsettes for en voldtekt.

En voldtekt vil alltid være et alvorlig brudd på retten til seksuell selvbestemmelse og personlig integritet, uavhengig av kjønn. Nasjonale forekomstundersøkelser og politiets anmeldelsesstatistikk viser imidlertid at voldtekt i all hovedsak er en forbrytelse som blir begått av gutter og menn mot jenter og kvinner. Det er hevet over tvil at voldtekt er en form for kjønnsbasert diskriminering som bekrefter og befester eksisterende strukturelle maktforskjeller mellom kvinner og menn.

Organisasjonene i Samtykkealliansen som har tilsluttet seg denne høringsuttalelsen kan ikke se at Straffelovrådet har lagt dette viktige kjønnsperspektivet til grunn i sine analyser.

Det manglende kjønnsperspektivet kommer tydelig til uttrykk i forslaget til ny voldtektsbestemmelse, og Straffelovrådets uttalelser om at ansvaret for å forebygge ufrivillig seksuell omgang også påhviler den som får seksuell oppmerksomhet rettet mot seg.²⁹

Voldtekt skjer i en kontekst av maktulikhet. Selv om straffeloven må være kjønnsnøytral, så må forarbeidene til straffeloven tydeliggjøre strukturelle og systematiske maktforskjeller som finnes

²⁸ Straffelovrådet viser til den svenske rapporten fra Brå fra 2020, og gjennomgår et vanskelig tilfelle av passivitet fra svensk praksis. Tiltalte ble dømt for uaktsom voldtekt, i stedet for forsettlig voldtekt. I denne saken hadde tiltalte og fornærmede deltatt på en «hjemme-alene-fest», og sent på natten havnet i samme seng, der det også lå andre festdeltakere. Tiltalte hadde seksuell omgang med fornærmede mens hun forholdt seg passiv. Fornærmede hadde tidligere på kvelden ikke på noe vis signalisert at hun var interessert i å ha sex med tiltalte, se NOU 2022:21 side 187. Finland har vedtatt en samtykkelov nylig, etter den svenske rapporten fra 2020. Ut i fra Straffelovrådets utredning kan de se ut til at Finland har forsøkt å innrette sin lovutforming etter utfordringene med passivitetstilfellene i svensk praksis. Straffelovrådet viser så til denne uttalelsen i finske forarbeider: «Det utelukkes imidlertid ikke at passivitet kan anses som et uttrykk for frivillighet for eksempel dersom partene «utifrån deras tidigare verbala eller nonverbala kommunikation kan [...] ha ett samförstånd om att ett samlag kan inledas på detta sätt». Imidlertid så konkluderer Straffelovrådet deretter med at «Uttalelsen skaper tvil om det er noen innholdsmessig forskjell mellom den svenske og den finske gjerningsbeskrivelsen». Organisasjonene i Samtykkealliansen bak dette brevet mener Straffelovrådet her underkommunerer forskjellene. I den svenske saken hadde fornærmede ikke tidligere på kvelden på noe vis signalisert at hun var interessert i å ha sex med tiltalte. Ut i fra uttalelsen fra de finske forarbeidene, ville dette vært en voldtekt med den nye bestemmelsen til Finland. Passivitet ville i denne situasjonen ikke kunne anses som aksept/stilltiende samtykke, fordi det ikke har vært noen tidligere verbal eller nonverbal kommunikasjon som har gitt en felles forståelse om at samleie kan innledes på denne måten, som uttalelsen fra de finske forarbeidene forklarer at kreves.

²⁹ NOU 2022:21 23.3.2.: "Som utgangspunkt mener rådet at ansvar for å forebygge ufrivillig seksuell kontakt ikke bare påhviler den til enhver tid mest pågående parten."

mellom offer og overgriper, og som vil legge sterke og tydelige begrensninger på den utsattes handlingsalternativ i de aller fleste overgrepssituasjoner.

Voldtekt må defineres på en måte som setter manglende frivillighet eller samtykke som det definerende elementet. Å bestemme over sin egen kropp og seksualitet er en menneskerett, og denne retten til selvbestemmelse må gjenspeiles tydelig i loven. Norge har behov for en strafferettslig regulering av voldtekt som sikrer at alle former for voldtekt kan straffeforfølges, uavhengig av hvordan fravær av samtykke kommer til uttrykk.

Organisasjonene i Samtykkealliansen som er tilsluttet denne høringsuttalelsen ber om at arbeidet med høringssvarene og departementets arbeid med proposisjon oppdeles, og at delene om en samtykkebasert voldtektsbestemmelse, en «samtykkelov», prioriteres.

Den siste omfangsundersøkelsen fra Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress viser at 1 av 5 jenter og kvinner i Norge har vært utsatt for voldtekt minst en gang i løpet av livet.³⁰ Seks av 10 partier på Stortinget har i sine partiprogram at seksuell omgang uten samtykke må være definert som voldtekt.³¹ Gjennom Hurdalsplattformen har også Senterpartiet bundet seg til dette.³² Lovforslaget om endringer i straffelovens bestemmelse om voldtekt bør derfor ha høyeste prioritet, og presenteres i en egen lovproposisjon separat fra de andre spørsmålene i NOU 2022:21.

Med vennlig hilsen,

Samtykkealliansen ved følgende organisasjoner:

1. Amnesty International
2. Dixi ressurscenter
3. Foreningen FRI
4. Juridisk rådgivning for kvinner
5. Kvinnefronten
6. Krisesentersekretariatet
7. Landsgruppen av helsesykepleiere NSF
8. Light Up
9. Likestillingscenteret KUN
10. Medisinernes seksualopplysning Oslo
11. Medisinernes seksualopplysning Tromsø
12. Norges Kvinne- og familieforbund
13. Norske Kvinners Sanitetsforening
14. Norsk medisinstudentforening
15. RFSU
16. Seksualpolitisk nettverk for ungdom
17. Sex og Samfunn
18. Skeiv Ungdom
19. Skeiv Verden
20. Ungdom mot EU

³⁰ NKVTS Rapport 1/2023 [Omfang av vold og overgrep i den norske befolkningen - NKVTS](#)

³¹ <https://samtykkelov.no/stortinget>

³² Hurdalsplattformen 2021-2025 side 65: "Greie ut korleis det kan innførast ei endring i straffelova slik at ordlyden speglar at seksuell omgang utan samtykke er forbydd og definert som valdtekt, og leggje fram forslag om det." [Hurdalsplattformen - regjeringen.no](#)

JURK

Juridisk rådgivning for kvinner

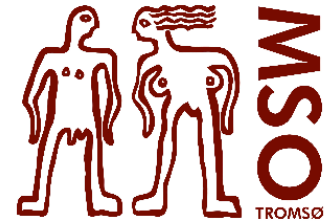
SNU

Seksualpolitisk Nettverk for Ungdom

Norsk medisin-
studentforening

DEN NORSKE LEGEFORENING

**skeiv
verder**

Queer World

Skeiv Ungdom
for mangfold i all diskriminering

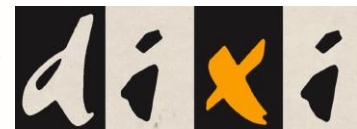
KRISESENTER
SEKRETARIATET
ORGANISASJON FOR KRISESENTERE I NORGE

Sex og samfunn

LANDSGRUPPEN AV
HELSEPSYKEPLEIERE NSF

likestillingscenteret

KUN

UMEU

Ungdom mot EU